

NOTO'LIQ OILADAGI ONA VA BOLA MUNOSABATLARINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Muqumova Nodira Avazmurotovna

Xalqaro Innovatsiyon Universiteti

70310301-Psixologiya bo'limi 2-kurs magistranti

isroilovsalohiddin@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18383080>

Annotatsiya

Ushbu maqola noto'liq oilalarda ona va bola munosabatlarining farzand yoshi va jinsiga bog'liq xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotda otasiz muhitda o'sayotgan bolalarning psixologik rivojlanishidagi o'zgarishlar, onaning tarbiya uslublari va bolaning ijtimoiy moslashuvi tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Noto'liq oila, identifikatsiya, giperproteksiya, o'smirlik inqirozi, ijtimoiy moslashuv, ota roli.

Аннотация: Данная статья посвящена изучению психологических особенностей отношений матери и ребенка в неполных семьях в зависимости от возраста и пола ребенка. В исследовании анализируются изменения в психологическом развитии детей, стили материнского воспитания и социальная адаптация.

Ключевые слова: Неполная семья, идентификация, гиперпротекция, подростковый кризис, социальная адаптация, роль отца.

Abstract: This article is devoted to the study of the psychological characteristics of mother-child relationships in single-parent families. The study analyzes changes in the psychological development of children growing up in the absence of a father and maternal parenting styles.

Keywords: Single-parent family, identification, hyperprotection, adolescent crisis, social adaptation, father's role.

Noto'liq oila fenomenining zamonaviy tahlili

Hozirgi zamon psixologiyasida noto'liq oilalar muammosi eng dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Oila tarkibining buzilishi nafaqat iqtisodiy qiyinchiliklarni, balki bolaning ruhiy dunyosida jiddiy transformatsiyalarni keltirib chiqaradi. Noto'liq oilalarning aksariyat qismi "ona va bola" modelidan iborat bo'lib, bu yerda ona bir vaqtning o'zida ham hissiy yaqinlik (ona roli), ham intizom va himoya (ota roli) manbai bo'lishiga to'g'ri keladi. Bu holat onaga psixologik bosim yuklaydi va bola bilan munosabatlarning sifatiga ta'sir qiladi.

Farzand jinsining munosabatlarga ta'siri va psixologik modellar

2.1. Ona va o'g'il bola: "Erkaklik" shakllanishidagi to'siqlar

Otasiz muhitda o'g'il bolalar uchun "erkaklik namunasi" (identification) tanqisligi yuzaga keladi. Bu jarayonda onalar ko'pincha quyidagi xatolar orqali bolaning shaxsiyatini shakllantiradilar:

Giperproteksiya: Onaning o'g'lini haddan tashqari ehtiyot qilishi, uning irodasini so'ndiradi. Bu "onaizor o'g'li" (maminskiy sinok) tipidagi shaxs shakllanishiga olib keladi.

Kattalar mas'uliyatini yuklash: Onaning o'g'liga "Sen endi uyning erkagisan" deb, uning yoshiga mos bo'lmagan vazifalarni yuklashi bolada surunkali charchoqni keltirib chiqaradi. Natijada bolada bolalik hissi barvaqt yo'qoladi.

2.2. Ona va qiz bola: Kelajakdagi oila modeli

Qiz bolalar uchun ona hayotiy strategiya va ayollik jozibasi namunasi hisoblanadi.

Salbiy tajribaning o'tishi: Noto'liq oilada qiz bola onasining erkaklar bilan bog'liq salbiy tajribasini (masalan, ajrimdan keyingi nafratni) o'ziga qabul qilishi mumkin. Bu kelajakda qizning o'z oilasini qurishida erkaklarga nisbatan ishonchsizlik shakllanishiga sabab bo'ladi.

Dugonalik munosabatlari: Ko'p hollarda ona va qiz o'rtasida o'ta yaqin, "dugonalik" munosabatlari shakllanadi. Bu ijobiy hissiy qo'llab-quvvatlashni ta'minlasa-da, ba'zida onaning avtoriteti yo'qolishiga ham olib kelishi mumkin.

Yosh davrlari bo'yicha psixologik dinamika va krizislar

3.1. Maktabgacha yosh (3-7 yosh)

Bu yoshda bolalar jinsiy identifikatsiyani o'rgana boshlaydilar. Otaning yo'qligi bolada "nimadir yetishmayotgani" haqidagi noaniq xavotirni keltirib chiqaradi. Ona bu davrda:

Bolaning savollariga to'g'ri va xotirjam javob berishi kerak.

Otaning obrazini haddan tashqari ideallashtirmasligi yoki o'ta yomonlamasligi lozim.

3.2. Kichik maktab yoshi (7-11 yosh)

Maktab davrida bolaning ijtimoiy doirasi kengayadi. Boshqa bolalarning to'liq oilalarini ko'rgan bola o'zini "kamchilikli" his qilishi mumkin. Bu davrda onaning e'tibori:

Bolaning o'qishdagi muvaffaqiyatlarini rag'batlantirishga qaratilishi lozim.

Aks holda bolada past o'z-o'zini baholash va "omadsizlik kompleksi" shakllanadi.

3.3. O'smirlik davri (12-16 yosh)

Bu eng kritik davr hisoblanadi. Otasiz o'sayotgan o'smirlarda, ayniqsa o'g'il bolalarda, quyidagilar kuzatiladi:

"Erkaklikni isbotlash" uchun agressiv xulq-atvor.

Zararli odatlarga moyillik.

Ona bu davrda qat'iy nazoratchi emas, balki ishonchli maslahatchi rolini o'ynashi muhimdir.

Onaning psixologik holati va tarbiya uslublari tahlili

Noto'liq oilada munosabatlar ko'p jihatdan onaning ruhiy holatiga bog'liq.

"Qurbon" pozitsiyasi: Agar ona o'zini "qurbon" sifatida his qilsa, u ongsiz ravishda boladan minnatdorchilik kutadi va uni o'ziga bog'lab oladi. Bu bolaning shaxsiy hayotini qurishiga to'sqinlik qiladi.

Avtoritar uslub: Ota rolini bajarishga urinib, ona haddan tashqari qattiqqo'l bo'lib qolishi mumkin.

Sog'lom yondashuv: Ona o'z hayotiga ega bo'lishi va bolaga mustaqillik berishi zarur.

Noto'liq oilada ijtimoiy moslashuv muammolari

Otasiz o'sayotgan bolalarda "ijtimoiy rollarni" o'zlashtirish qiyin kechadi. Erkak kishi nufuzining yo'qligi bolaning jamiyatdagi iyerarxiyani va intizomni anglashini qiyinlashtiradi. Shu sababli, bola hayotida bobo, tog'a yoki sport murabbiyi kabi erkak timsollari bo'lishi tavsiya etiladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, noto'liq oiladagi ona-bola munosabatlari murakkab psixologik jarayon bo'lib, u bolaning jinsi va yoshiga qarab turlicha yondashuvni talab qiladi. O'g'il bolalar uchun erkak kishi nufuzini (tog'a, bobo yoki murabbiy timsolida) ta'minlash, qiz bolalar uchun esa ayollik baxtiga ishonchni uyg'otish muhimdir. Onaning asosiy vazifasi — bolaga ham ota, ham ona bo'lish emas, balki barqaror, mehri va tushunadigan ONA bo'lib qolishdir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. G'oziyev E.G. Ontogenez psixologiyasi. – Toshkent: "Noshir", 2010.
2. Shoumarov G.B. Oila psixologiyasi. – Toshkent: "Sharq", 2010.
3. Sattorov V.N. Oila psixologiyasi: darslik. – Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2021.
4. Zayceva N.V. Психология неполной семьи. – Москва: "Просвещение", 2015.
5. Bowlby J. Attachment and Loss. – Vol. 1-3. Basic Books, 1980.
6. Hetherington E.M. Coping with Divorce, Single Parenting, and Remarriage. – Psychology Press, 2014.
7. Karimov S. Oila va jamiyat. – Toshkent, 2018.
8. Abdurasulov, J., & Toshpo'latov, A. . (2025). O'SMIRLARDAGI PSIXOLOGIK ASPEKTLAR. Yevrosiyo Ijtimoiy Fanlar, Falsafa Va san'at Jurnal, 5(9), 90–99. Retrieved from <https://in-academy.uz/index.php/ejsspc/article/view/60762>
9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17250243>
10. Toshpo'latov, A. (2025). "KONSTITUTSIYA - XALQCHIL DAVLAT, BARQAROR TARAQQIYOT VA FAROVON HAYOT ASOSI!". Yevrosiyo Ijtimoiy Fanlar, Falsafa Va san'at Jurnal, 5(9), 100–106. Retrieved from <https://in-academy.uz/index.php/ejsspc/article/view/60763>
11. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17250266>
12. Toshpo'latova S. . (2025). KADRLAR MALAKASINI OSHIRISH VA QAYTA TAYYORLASH TIZIMINING TASHKILOT RAQOBATBARDOSHLIGIGA QO'SHGAN HISSASI. Наука и инновация, 3(56), 146–149. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/si/article/view/68967>
13. Toshpo'latova S. . (2025). "KONSTITUTSIYA – ERKIN VA FAROVON HAYOT GAROVI". Молодые ученые, 3(53), 45–49. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/yo/article/view/68965>